

Inspectie Decanij ook nu nog geen overbodige luxe

door Jan van Helvoirt

Het laatste woord over de Decanij, de oude huizing van de Beekse deken, is nog niet gevallen. Soms treffen we in het archief nog een enkele aantekening omtrent het betreffende pand. Allereerst lezen we een slecht bericht aangaande de buurman van de Decanij: Peter van Overaa. Op 20 januari 1698 was er paniek en grote droefenis in huize Overaa, *staende omtrent de decanije alhier*.¹ 's Morgens om vier uur was een gedeelte van het huis ingestort waarbij maar liefst twee kinderen het leven verloren. Ze waren door het instorten *ofte om verre vallen vanden steenen gevel inde voorcamer (...) daer onder getast ofte gesmoort liggende tsamen dood op de bedde*. In 1691 werd 'klapwaker' Schoofs bij de woning van Peter van Overaa met de dood bedreigd en flink toegetakeld. Zowel die woning als de Decanij stonden aan de Wouwerstraat! Jaren later was er weer een groot gedeelte uit een gevel gevallen, zij het met een minder droevige afloop. Dit keer bij het huis van de kinderen van Stoffel van Loon aan de zuidkant van de Varkensmarkt. In de ochtend van 7 augustus 1744 stonden Pieter Stoffel van Loon en Willem van Poppel bij de sterk gehavende woning.² Deze laatste wilde als *togteraar over het opbouwen van de muur* naar de secretarie van het raadhuis dat toen nog aan de noordkant van de kerk zat vastgebouwd. Vorster (politieman) Peter van Maerlant die ook poolshoogte was komen nemen had Van Poppel horen zeggen: *Ik sal komen als ik mijn fiool heb!* Pieter van Loon riep toen: *Daervoor sie ik een stoop bier aan, als ge dat doet*. Dansend en spelend ging men samen de straat over naar de secretarie.

Gevaar in de Decanij

In het Beekse 'rampjaar' 1708 kwam het gevaar voor de Decanij van buitenaf. Tien jaar eerder kwamen de problemen voor de woning van de deken echter van binnenuit. Nadat er op 8 juli 1690 een flinke inspectie aan de buitenkant plaats gevonden had, was men drie jaar later het interieur aan het onderzoeken. Metselaar Anthonie Walschots, die reparaties voor f 125,- noodzakelijk vond, kwam op 5 februari 1693 met de volgende conclusie: *Ingevalle het quam omverre te vallen, met geen vier hondert gulden soude connen opgemaakt worden*. De 'inspectie oculair' van dat jaar bracht de volgende gebreken aan het licht.

Allereerst was de grote balk op de schouw in stukken gebroken, waardoor de zolder wel een halve voet doorgezakt was. Ook was de schouw in de keuken behoorlijk uitgeweken. De situatie werd gevaarlijk omdat er al verscheidene stenen naar beneden gevallen waren. Als reparaties op zich zouden laten wachten, liep de *schouwe perykel van omverre te vallen*. In de kamer, *synde het principaelste vant huys*, was de schouw boven de keuken gebarsten en het metselwerk wel een handbreedte ontzet. In de bovenkamer waren alle vensters *door de outheyt geconsumeert* en dus onbruikbaar geworden.³

Boven de toegang tot het stenen huis diende opnieuw lood geplaatst te worden om de zaak niet verder te laten rotten. Een jaar later vond opnieuw onderzoek plaats en kwam men tot de volgende extra maatregelen. De schouw moest met twee pilaren ondersteund worden. Bovendien ging men een muur van 20 voeten vanuit de grond geheel opnieuw opmetselen.⁴

Aanleg van een zandweg door de gracht

Op 22 juli 1698 werd de Decanij te koop aangeboden. De heren Johan Baron van Leeffdaele en Van Luffel verkochten het huis uit de geestelijke goederen der Staat en Meierij van de stad

¹ R.A.H. Hilvarenbeek R 207; 20-1-1698; f 465.

² R.A.H. Hilvarenbeek R 209; 7-8-1744; f 498.

³ R.A.H. Hilvarenbeek R 173; 5-2-1693; f 31v.

⁴ R.A.H. Hilvarenbeek R 173; 15-3-1694; f 75.

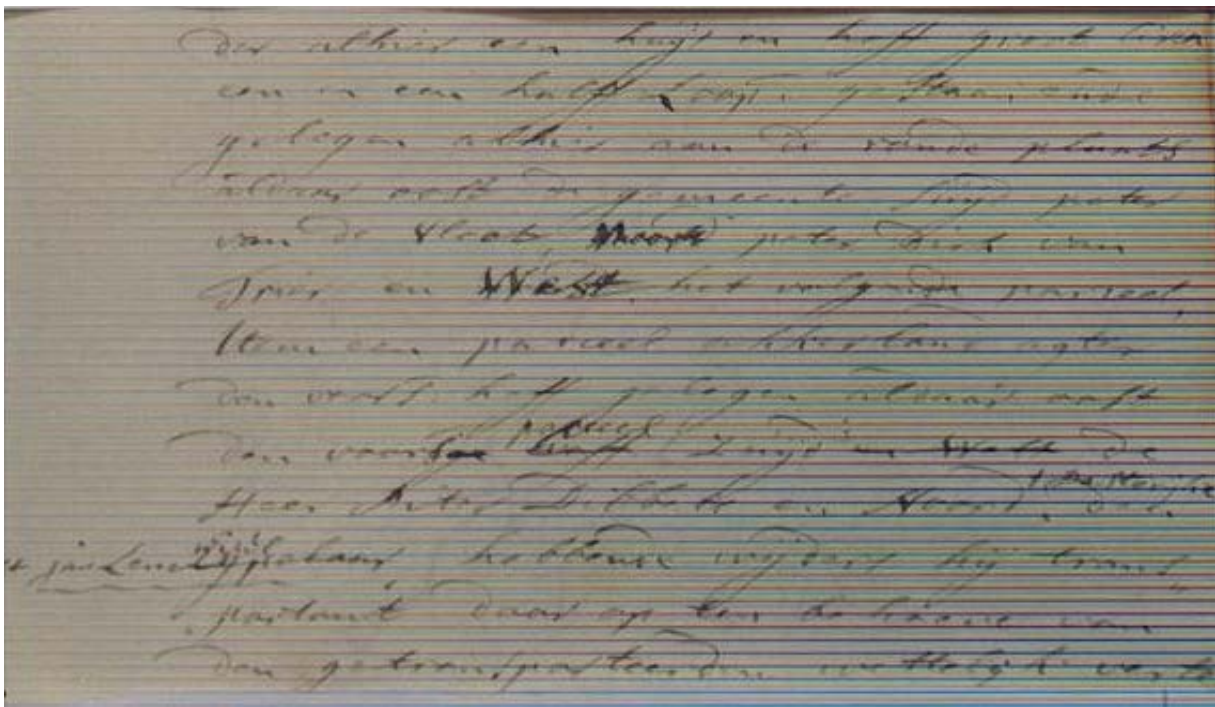
's Hertogenbosch. Het werd omschreven als: *het pastorael huys mette landerijen ende servituyten* (recht van overweg) *als andersints gehoorende aende voors. wooninge*. Het genoemde dekenhuis lag *rontsomme in syne waeteren ende omgrachten*. Het dorp Hilvarenbeek kocht bij monde van secretaris Pieter Timmers het pand voor f 700,-.⁵

Enkele jaren later werd er concreet aan de weg getimmerd door Jan Moonen. Op 11 mei 1705 werd publiek aanbesteed: *eenen sant wegh door den omgracht aende suyt syde vant pastoraele huys alhier*. In een latere rekening van 2 januari 1719 werd gesproken *vanden dam doorden omgracht vande deeckanije*. Binnen drie weken moest het karwei voltooid zijn en predikant Tilius, die er toen woonde, zou afrekenen. De aannemer mocht het benodigde zand halen *alhier aende wal vande suyt syde ofte voor aende wegh*. Voor f 27,- klaarde Moonen, die in Diessen als herbergier in het Pannenhuis woonde, het klusje. Hij loste veel karweitjes op in Diessen en Beek, maar ging daarbij wel vaak erg agressief en als een dolleman tekeer.

Bier brouwen op de Decanij

Ruim drie jaar later, op 13 november 1708, vaardigde Graaf Salians d'Estaigh luitenant-generaal en commandant van het garnizoen van Namen een bevel uit om twee steden of dorpen plat te branden. En Beek was het eerste dorp dat na de grens op hun weg lag. De pas aangelegde zandweg door de gracht kon door de 145 soldaten, aangevoerd door luitenant kolonel Des Moulins, goed gebruikt worden om ongemerkt de Decanij te bereiken en in brand te steken.

Nader onderzoek bracht aan het licht dat in het schuurtje bij het bakhuis op de rand van de zuidgracht een brouwketeltje aanwezig was. Er was een voorraad hout en turf voor een jaar ineens in rook opgegaan. Vaatwerk en tonnen met *36 ll luycx hop* waren verwoest. Ook bleek dat ze het op de Beekse kerk gemunt hadden. Wilden ze die ook plunderen en in brand steken? Ze hadden de muur flink beschadigd en de *binnen deure vanden toorn on stucken geslaegen*. Gelukkig bleef de schade beperkt tot 15 gulden.

De secretaris was de kluts kwijt bij de belending van een stuk grond bij van de Decanij

⁵ R.A.H. Hilvarenbeek. R 71; 22-7-1698; f 360v.

Al langer de kluts kwijt ... over een stuk grond

Hoewel de discussie rondom de juiste locatie van Decanij en Ijpelaar momenteel wat geluwd is, moet gezegd worden dat reeds in de 18^e eeuw onduidelijkheid gerezen was. Laatstgenoemd pand verkocht Pieter Timmers in 1738 aan Dhr. Dibbets: *huis, schuur, hof, viswouwer en omgrachting met saai en weylanden gelegen bij de Deconije, genaamd den Eypelaar.*⁶

Op 9 januari 1759 kocht Pero van Hees een huis aan de Ronde Plaats. Aan de westkant hoorde er een stuk grond bij (drie loopse), dat grensde aan de Ijpelaar (noord). Dit onroerend goed verkocht Pero op 4 oktober 1765 aan Dirk van Jaarsveld. Het betreffende akkerperceel met zijn belendingen zorgde voor verwarring en de secretaris streepte *den Ijpelaar* resoluut door. Achter 'noord' schreef hij 't *Pastoreike*. Achter 'west': Jan Lemnius, die de Ijpelaar reeds in bezit had. Dit klopt exact met de oude situatie zoals ik die in een artikel in 1999 weergaf. Van die *Ijpelaar* werden in de jaren '90 stukken fundering gevonden; van 't *Pastoreike* een houten put.

Een twintigtal jaren nadat de Decanij in de fik werd gestoken, werd het huis met brouwerij en gronden van Marie Moonen, het *Buetershuys* geheten (nu: Vrijhof 14), in 1728 publiek verkocht.⁷ Ook het eerder genoemde perceeltje van drie loopse *ter plaatse gelegen omtrent de decanije*. In huis waren ook aanwezig: vorster Bossy en zijn assistent Lambert Bruers. En dat zinde Marie, wed. Peter Fabri, allerminst: *Ik neem van geen schelm exploiten aan*. En terwijl ze met haar vuisten voor zijn gezicht zwaaide, krijste ze tot Bruers: *Schelm en dieff wat doet gij hier. Ghij hebt hier niet te doen. Ick soude voor uw backhuys slaen*.

Predikant niet in de kou laten staan

Nadat de woning van predikant Tilius in vlammen was opgegaan werd in 1711 de werkelijke schade beraamd: *synde goetgevonden en verstaen dat het geld voort aendeel van het deeckenhuis alhier ter somma van 1718-15-0 gulden*. De predikant moest genoegen nemen met een huurhuis hetgeen de Beekse regenten niet wilden accepteren. Zo bewoonde hij in 1715 in elk geval het *Sterrenhuis* aan de noordkant van de markt.⁸

Op 25 oktober 1715 werd besloten de woning van de kinderen van Jan van Mol te kopen t.b.v. een 'pastoraal huis' of *wooninghe voor den predicant*. De akkers die daarbij lagen en de bijbehorende schuur zouden worden doorverkocht.⁹ De heer Tilius verklaarde *sigh ten allen tijden wel te sullen vergenoegen en sal desisteren van de decanij (...) mits den coop zijn effect behout*. Twee dagen later kwam men tot een ander besluit. Er zou nl. op de eerstkomende zaterdag een huis op de markt worden aangeboden. Het huis van de kinderen Van Diessen zou voor een redelijke prijs gekocht kunnen worden. Op die plaats zou dan een nieuwe woning gebouwd worden. Even gingen er nog stemmen op om het huis van Servaes Middegaels aan de markt aan te kopen. Dat zou financieel beter zijn dan een totale nieuwbouw. Dat was althans de mening van Bartholomeus Middegaels, Bartel Hesselmans en Jan Jan Bruers. Niclaes Smulders, wonende aan het *Smiske* in de Gelderstraat, kon alleen akkoord gaan als het pand voor hoogstens f 550,- gekocht kon worden. In 1717 werden eindelijk twee huisjes aan de noordkant van de markt aangekocht en kon men aan de nieuwe pastorie beginnen.

In juli van dat jaar werden *twee bovencamers* ingericht en de rest grondig gerepareerd. Timmerman Cornelis Otten had spijt van zijn te hoge inschrijving. Hij had verschillende keren laten doorschemeren niet meer te willen werken *als hij bij provisie niet enige penn. in vermindering van syn aangenomen werk mocht hebben*. Tot slot zouden nog lange tijd reparaties volgen aan het nieuwe onderkomen van de predikant, dat er nog steeds staat.

---

⁶ R.A.H. Hilvarenbeek. R 120; 11-5-1705; f 387v.

⁷ R.A.H. Hilvarenbeek. R 18; 13-10-1728; f 47.

⁸ R.A.H. Hilvarenbeek R 121 f 623v.

⁹ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 96; 25-10-1715; f 69.